

MILLIY TURIZM INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI

Axmedova Dilfuza Nuriddinovna

Osiyo xalqaro universiteti iqtisod yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: ushbu maqolada milliy turizm industriyasi tushunchasining mazmuni haqida so'z yuritiladi. Bundan tashqari O'zbekistonda turizm infratuzilmasining rivojlanishining xorij tajribasi haqida ma'lumotlar o'rin olgan.

Kalit so'zlar: turizm, statistika, masshtab, turistik sektor, SIKTA, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, tadbirkorlik sektori.

Turizm industriyasini aniqlashning juda ko'p yo'llari mavjud. Ulardan biri va nisbatan muvaffaqiyatlirog'iga BMTning 1971-yilda savdo va taraqqiyot bo'yicha Konferensiyasida baho berildi. Unga ko'ra, turizm industriyasi — sayohat qiluvchi shaxslar uchun tovarlar va xizmatlarga qaratilgan o'xshash ishlab chiqarish va noishlab chiqarish faoliyatlar turlaridir. Keyinchalik turizm industriya tushunchasi o'z mohiyatini oydinlashtirish va turistik sektor tarkibini belgilashda turli xil qiyinchiliklarga duch keldi. Ular turizm industriyasining iqtisodiyotni boshqa sohalari bilan o'zaro mustahkam bog'liqligidan paydo bolgandi. Turistik talablar majmuasi va ko'p qirrali ehtiyojlarini qondirishda sanoat va qishloq xo'jaligi, qurilish va savdo tarmoqlari ishtirok etdi. AQSH savdo vazirligining m aiium otlari bo'yicha, tashrif buyuruvchilarga xizmat ko'rsatish sohasiga mamlakat iqtisodiyotining 24 tarmog'i jalb etilgan. Shu munosabat bilan turistik sektorga aniq chegara qo'yish va tarmoqlardan ajratib tashlash g'oyat mushkul ishdir. Hozirgi paytda amaldagi klassifikatorlardan birortasi ham turistik faoliyat turlarini uzil-kesil belgilovchi ro'yxatga ega emas.

Turizm sohasida faoliyat turlarining xalqaro tasnifi (SIKTA) standartlari BTT (VTO) tomonidan ishlab chiqilgan va 1993-yilda BMT statistikasi komissiyasi tomonidan vaqtincha tasnif sifatida qabul qilingan. SIKTA turizmga daxldor statistik axborotlarni obyektiv yig'uv tizimini yaratish, qayta ishlash, umumlashtirish va tarqatishga xizmat qilishga asoslangan. SIKTA ni joriy etish quyidagilarga imkon beradi:

- turizmning nisbatan toiiqroq statistik manzarasini yaratish;
- milliy hisoblarni turizmdagi iqtisodiy faoliyatning turlari tasnifini yangi tamoyillarga qaratish;

- turizm to'g'risida milliy va xalqaro darajada statistik ma'lumotlarni taqqoslashni ta'minlash;
- mutaxassislarga bozor kon'yukturasi, turistik tovarlar va xizmatlar lo'g'risida ishonchli axborotlar taqdim etish;
- statistik hujjatlarda turizm faoliyati turlari tasnifini talab va taklif nuqtayi nazaridan bog'lash;
- xalqaro savdo taraqqiyotida turizm hissasi va to'lov balansi ahvoli lo'g'risida aniqroq baholash va o'tkazish.

SIKTA ishlanmalarida markaziy masala bo'lib klassifikatsion belgilami lanlash hisoblanadi. Turizm bilan bog'liq iqtisodiy faoliyat an'anaviy ravishda tashrif buyuruvchilar tovar va xizmatlar iste'molidan va ularga sarflanadigan turistik xarajatlar nuqtayi nazarida aniqlanadi. Turizmga bunday yondoshuvda turli tarmoqlar faoliyat turlarini qamrab olgan yig'uv sohasi asosiy manba sifatida namoyon bo'ladi, chunki tashrif buyuruvchilar iqtisodiyotning amalda hamma sohalarida xarajatlarni ko'taradi. "Turistik xarajatlarga daxldor ta'sirlar hisobga olinganda, faqat bir soha — mudofaa qanday ta'sirga ega bo'lmaydi" deb ta'kidlanadi.

Mavjud turistik faoliyat turlari va mahsulotlari ro'yxati asosiy statistik hisobotlar shakllarida turizm haqida zarur tarzda tasavur bermasada muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Uning haqiqiy masshtabi va iqtisodiy potensialini aniqlashga yordam beradi. Talabga qurilgan bu ko'rinishlar milliy hisoblar tizimi va xalqaro tasniflar bilan mos kelmaydi. Chunki ularda tarmoqlar va iqtisodiy faoliyat turlari ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot chiqarish, ya'ni taklif nuqtayi nazari mantiqidan kelib chiqadi.

O'zbekistonda turizm infratuzilmasining rivojlanishi haqida gapirar ekanmiz, mamlakatning asosiy turizm rayonlariga bo'linishi xususida to'xtalib o'tish muhim ahamiyatga egadir. Bugungi kunda Respublikada to'rtta asosiy turistik mintaqa mavjud bo'lib, ular Farg'ona, Samarqand-Buxoro, Toshkent va Xorazm turizm mintaqalaridir. Farg'ona turizm mintaqasi Farg'ona vodiysini o'z khiga hamrab oladi. Uning turistik resurslari arxeologik qazilmalar va me'morchilik obidalari, qulay tabiiy sharoitlar, an'anaviy xalq hunarmandchiligi va san'ati mahsulotlari, sanoat va agrar komplekslardan iborat. Bu yerda avtomobil va temir yo'llarning keng tarmog'ini mavjudligi ham Farg'ona mintaqasidan turizm maqsadlarida foydalanishga, uning butun hududida turizm bazalari va dam olish maskanlarini joylashtirishga imkoniyat yaratadi.

O'tgan yili mamlakatimizga 2,5 million sayyoh keldi, turizm xizmatlari eksporti 1 milliard 557 million dollarni tashkil etdi, — dedi Aziz Abduhakimov. —

Turoperatorlik xizmatlarini ko'rsatuvchi 128 ta tadbirkorlik subyekti tashkil etilib, bugungi kunda ularning soni 561 taga yetdi. Buxoro va Samarqand shaharlarida "Qadimiy Buxoro" va "Samarqand siti" turizm zonalarini tashkil qilish, umumiy hisobda 450 ga yaqin loyihani amalga oshirish, jumladan, 50 ta madaniy meros obyektini restavratsiya va konservatsiya qilish, 50 dan ortiq mehmonxona qurish va qayta tiklash, 100 ga yaqin umumiy ovqatlanish ob'jektini barpo etish ishlari olib borilmoqda.

Xorijiy sayyohlar uchun viza va ro'yxatga olish taomili soddalashtirildi. Yakka tartibdagi xorijiy sayyohlar uchun 30 kun muddatga beriladigan yagona kirish turizm vizalari joriy qilindi va vizalarni rasmiylashtirish narxi 60 dollardan 40 dollarga tushirildi. Turizmni rivojlantirish uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev parlamentga Murojaatida barcha sohalar qatorida turizm sanoati borasida quyidagi fikrlarni bildirdi: "Hozirgi kunda milliy iqtisodiyotga yuqori daromad keltiradigan istiqbolli tarmoqlardan biri - bu turizmdir. O'zbekiston turizm sohasida dunyo bo'yicha ulkan salohiyatga ega bo'lgan davlat hisoblanadi. Yurtimizda 7300 dan ortiq madaniy meros obyektlari mavjud va ularning qariyb 200 tasi YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan. Shu bilan birga, mamlakatimizning betakror tabiati, go'zal dam olish maskanlari imkoniyatlaridan foydalanib, yangi turistik yo'nalishlar ochish mumkin. Bu sohaga jahon brendlarini faol jalb etgan holda, biz ziyorat turizmi, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gastronomik turizm va bu sohaning boshqa tarmoqlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishimiz zarur.

Mamlakat xalqaro turizm bozori jarayonlarida ishtiroki orqali valyuta kirib kelishini ta'minlaydi hamda to'lov balansi holatining yaxshilanishiga olib keladi. Daromadlarning xalqaro turizm tomonidan generatsiyasi iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga kiritiladigan investitsiyalarga ham ta'sir ko'rsatadi. Bu esa, multiplikativ samara orqali iqtisodiy o'sish va rivojlanishga olib keladi. Shunday qilib, ishlab chiqarishni rivojlantirishdan tashqari, mamlakat infratuzilmasi va transport, aloqa liniyalari, savdo aloqalari va boshqalarni takomillashtiradi, bu esa oxir-oqibat iqtisodiy tizimni qayta tuzilishiga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, turizm mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababdan mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini yanada oshirish maqsadida turizm salohiyatidan foydalanishning kompleks, o'zaro bog'langan mexanizmlarini shakllantirish talab etiladi. O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini Xalqaro talablarga mos ravishda rivojlantirishda xususiy turistik korxonalarining faoliyat doirasini yanada kengaytirish va ularning samaradorligini oshirish borasida talaygina siljishlarga

erishilmoqda. Har bir mintaqa o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra turistlarni jalb qila oladi. Davlatimizda turistik yarmarkalarni bo'lib o'tishi ham shundan dalolat beradi. Ayniqsa Toshkent, Samarqand, Xiva, Buxoro, Farg'ona vodiysi va boshqa regionlar o'z turistik mahsuloti bilan ajralib turadi va bu regionlarning katta potentsialga ega.

Yurtimiz jahon sayyohlik bozorida o'z o'rniga ega bo'lishi uchun, turistlarga qulay sharoit yaratish, servis xizmatini yaxshilash, sayyohlik obidalarining jozibadorligini oshirish va reklamani kuchaytirish kabi bir qanch chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq. Umuman olganda, milliy turizm kelajakda 45 mamlakatimizning eng yuqori daromadli tarmoqlaridan biriga aylanadi. Eng asosiysi, xalqimizning insonparvarligi va mehmondo'stligi nihoyatda Buning uchun mamlakatimizda barcha imkoniyatlar, siyosiy tinchlik va muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Erkayeva Barno Abdurahimovna. O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishning ijtimoiy - iqtisodiy jihatlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali.
2. N2 6, noyabr-dekabr, 2021 yil. 4. Muxammedova Z.M. Turizmni innovatsion rivojlantirishda investitsion resurslar iqtisodiy samaradorligini oshirish. PhD ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiyasi. Samarqand 2020. - 13 b.
3. Алиева, Г. И. Turizmning mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'ri / Г. И. Алиева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2017. — N 24.1 (158.1). — С. 3-5. — URL: <https://moluch.ru/archive/158/44595/> (дата обращения: 10. 09.01.2023).
4. Boltayeva M., Suyunov A. Mustaqillik yillarida aholiga ijtimoiy-iqtisodiy xizmat korsatish strukturasi takomillashtirish // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. — 2022. — T. 1. - N . 1. - С. 538-541.